

Nr 166.

Av herr **Lindhagen m. fl.**, angående lagstiftning om frilösning av arrendejordbruk.

En angelägenhet, vilken reser sig såsom ett fjäll över en myckenhet andra jordfrågor, är rätten till frilösning av arrendejordbruk, en rätt, som redan förverkligats i Finland med stöd av en friköpningslag. Även denna höjd hotas nu att skymmas av dimmorna ikring den parlamentariska köpenskapen. Det är en plikt att lyfta en flik av slöjan, så att vi, folkets representanter, åtminstone skåda målet, medan vi uppfordras att förneka det.

Vad som äventyras och förloras genom att i tysthet undanskjuta denna fundamentala sak, har belysts i den föregående motionen nr 162 (se särskilt sid. 23 o. f.), till vilken här hänvisas.

Till belysning av de spörsmål, som härvid kunna komma under diskussion åberopas såsom bilaga det av mig till jordkommissionens betänkande fogade utkast till en lagstiftning i ämnet. Enligt förslaget företages avlösningen på framställning genom statens försorg. Den som är behörig att övertaga det avlösta jordbruket erhåller härefter upplåtelse av staten »med fri förfoganderätt i den form, som om överlåtelse av kronojord för jordbruksändamål är stadgad». Därmed avses, att det antagna upplåtelsesättet av kronojord till jordbruk skall bliva gällande. Detta avgörande är ännu icke träffat, men förmodas komma äga rum vid denna riksdag. Valet kommer därvid förmodligen att stå mellan gammal äganderätt eller jordbrukslägenhetskommissionens äbo-rätt i omarbetad form.

Med åberopande av förenämnda motions (nr 162) och jordbrukskommissionens motivering samt norrlandskommitténs betänkande (Del. I sid. 420 och 424) hemställes,

att riksdagen ville, i anslutning till norrlandskommitténs avsikter samt jordkommissionens framställningar, hos regeringen begära övervägande och förslag till en lagstiftning om frilösning av arrendejordbruk.

Stockholm den 22 januari 1925.

Carl Lindhagen.

I förestående yrkande instämma:

S. Luterkort. G. G. Waller. C. I. Asplund.

A. Björkman. Torsten Ström. Carl Eriksson.

*Bilaga.***Utkast till lag om avlösning av osjälvständiga jordbruk samt förbättring av ofullständiga jordbruk.***Om osjälvständiga jordbruk, som må avlösas.***1 §.**

Enskild tillhörigt jordbruk, vilket på ett varaktigt sätt pläгат upplåtas på arrende, må kunna genom statens mellankomst avlösas och förvandlas till självständigt jordbruk för de fall, under de villkor och i den ordning denna lag stadgar.

Jordbruk skall anses hava på ett varaktigt sätt pläгат upplåtas på arrende, då det vid avlösningstillfället under minst femton år i följd brukats av annan än jordägaren. Har formen av arrendeupplåtelse avbrutits i sannolik avsikt att kringgå denna lag eller eljest utan rimlig orsak, skall tiden för dylikt avbrott inräknas i den förutnämnda tidsföljden.

2 §.

Beträffande skyldighet för jordägaren att avstå jordbruk enligt 1 § skall gälla följande:

1. Arrendejordbruket å själva huvudgården till hemman eller hemmansdel, tillhörig bolag eller förening för ekonomisk verksamhet, skall avstås oavsett jordbrukets storlek.

Lag samma vare beträffande arrendejordbruket å själva huvudgården till hemman eller hemmansdel, tillhörig enskild person, som ej är mantalskriven å fastigheten eller å fastighet, som är i sambruk med densamma, samt uppenbarligen besitter fastigheten huvudsakligen för att tillgodogöra sig skogsavkastningen eller eljest i spekulationssyfte.

2. Arrendejordbruket å kameralt självständig fastighet, lydande under huvudgård, skall, oavsett vem som är ägare till fastigheterna, avstås, därest förenämnda jordbruks odlade jord ej överstiger tjugufem hektar.

3. Arrendejordbruket å torp eller annan kameralt osjälvständig jordbrukslägenhet skall, oavsett vem som är ägare till huvudfastigheten, avstås, därest jordbrukets odlade jord ej överstiger tjugufem hektar, samt jordbruket omfattar odlad jord jämte ängs- eller hagmark till en vidd av minst två hektar.

3 §.

1. Skötes jordbruk av enahanda natur och omfattning, som i 2 § avses, av därtill anlitad personal utan arrendeupplåtelse, skall sådant jordbruk ock avstås under enahanda villkor och ordning, som i tillämpliga delar om arrendejordbruk stadgas. Vad sålunda stadgats gäller dock ej, därest jordbruket drives under personlig ledning av ägaren själv eller, där bolag eller ekonomisk förening är ägare, av någon i ägarens tjänst anställd överordnad högre tjänsteman.

2. Har ett tillförne för sig självständigt idkat jordbruk av enahanda natur och omfattning, som i 2 § avses, efter den 1 januari 1875 samman-

slagits till ett med annat jordbruk, må det förra, oavsett om åbyggnader finnas kvar eller icke, kunna avlösas på sätt i 1 mom. sägs. Vad sålunda stadgats gäller dock ej, därest jordbruket å de sammanslagna fastigheterna kan anses skötas med omsorg och odlingsvärd åker hålles vid makt i väsentligen minst enahanda omfattning som före sammanslagningen.

4 §.

Denna lag äger ej tillämpning å arrendeavtal, som avslutats mellan äkta makar eller mellan skyldmän i rätt upp- och nedstigande led eller mellan syskon eller mellan ett syskon och det andras avkomling eller mellan dem, av vilka den ena är eller varit gift med den andres släkting i rätt upp- och nedstigande led, eller mellan adoptant och adoptivbarn.

5 §.

När särskilda trängande omständigheter därtill föranleda, må Konungen meddela uppskov med eller befrielse tills vidare från skyldighet att avstå jordbruk enligt denna lag.

Möter hinder enligt denna lag för jordbruks avlösning därav, att den odlade jorden utgör mer än tjugufem hektar, må Konungen dock meddela tillstånd till jordbrukets avlösning, därest detsamma till sin natur och beskaffenhet kan anses likställt med andra arrendejordbruk i orten, å vilka lagen äger tillämpning.

Om hinder för avlösning i följd av ägornas behövlighet helt eller delvis för huvudfastigheten eller annat ändamål skiljs i 13 §.

Om mark, som bör utläggas till avlöst jordbruk.

6 §.

Till jordbruk, som avlöses, skall läggas dess tomt med åbyggnader, dess odlade jord samt den ängs- och hagmark, som brukats till detsamma. Till äng räknas dock ej slättermyr eller kärräng, som i anseende till läge eller beskaffenhet är av mindre värde.

Är förenämnda inägojord ej tillräcklig för att kunna huvudsakligen försörja en medelstor familj, beräknad till sex personer, skall ock i mån av behov till jordbruket läggas den för odling tjänliga mark, som lämpligen kan förenas med detsamma.

Även om behov som ovan sagts ej föreligger, bör lämplig odlingsmark tilläggas jordbruket, i den mån ej sådan odlingsmark anses böra tagas i anspråk för att läggas till annat osjälvständigt jordbruk, som kan ifrågakomma till avlösning, eller för bildande av nytt jordbruk eller för nödig förbättring av ett redan förefintligt självständigt jordbruk.

Befinnes förenämnda inägojord avsevärt överskrida behovet, må ock i angelägna fall överskottet eller någon del därav kunna tagas i anspråk för ändamål, som ovan i tredje stycket omförmälas.

7 §.

1. Till jordbruket skall ock läggas skogsbördig mark för tillgodoseende av dess behov av bränsle samt virke till husbyggnader, reparationer, hässjor, stängsel, redskap och dylikt, därest detta enligt ortsförhållandena

anses nödigt samt tillgång till sådan mark finnes å stamfastigheten utan åsidosättande av den senares virkesbehov för därå bibehållet jordbruk.

2. Är virkesförrådet å tilldelat skogsområde så anlitat, att ur skogen ej under närmaste tiden kan årligen uttagas ett virkesbelopp, motsvarande vad den skogsareal, som tilldelats såsom husbehovsskog, beräknas kunna under uthålligt bruk avkasta, skall jordbruket under alla förhållanden tilläggas rättighet att under erforderlig tid fylla bristen efter utsyning å tjänlig plats å fastighetens övriga skog, i den mån densamma, med iakttagande av vad ovan stadgats, därtill lämnar tillgång.

3. Anses i något fall med hänsyn till ortsförhållandena, jordbrukets bärkraft eller huvudfastighetens intresse uppenbarligen lämpligare, att med det förenas rätt för all framtid att å tjänlig plats på huvudfastighetens behållna skogsmark helt eller delvis taga det erforderliga skogsfånget, må sådan rätt kunna, i stället för marktilldelning, tilläggas jordbruket.

4. Skogsfång, som i 2 och 3 mom. sägs, skall till omfånget noga bestämmas; och böra jämväl i övrigt föreskrifter meddelas, ägnade att förekomma tvist om skogsfångets uttagande.

5. Är fråga om avlösning av jordbruket å kameralt självständig fastighet, lydande under huvudgård, bör, såvitt lämpligen kan ske och arrendatorn önskar det, den underlydande fastighetens hela område tilläggas jordbruket, även om det därigenom erhåller skog utöver husbehovet. Därvid skall dock för sådant fall, som i 12 § sägs, tagas i övervägande möjligheten och lämpligheten att för där angivet ändamål utbryta ett stödskogsområde.

8 §.

Till jordbruket skall läggas bete för de kreatur, som kunna vinterfödas å detsamma, i den mån sådant bete på grund av ortens förhållanden anses vara omistligt.

Finnes ej tillräckligt sådant bete å den inägojord i ängs- eller hagmark eller å den skogsbördiga mark, som tillägges jordbruket, bör detta erhålla felande bete genom ytterligare marktilldelning från huvudfastigheten eller betesrätt å dennas behållna skogsmark. I valet mellan marköverlåtelse eller betesrätt å huvudfastighetens mark skiljs efter omständigheterna med hänsyn till ortens sed, huvudfastighetens intresse och vad som är gagneligt och överkomligt för jordbruket.

9 §.

Till jordbruket skall höra laga rätt till vattnet invid strand, som tilldelas jordbruket.

Finnes å huvudfastigheten avsevärt vatten, skall jordbrukaren berättigas att där till husbehov idka fiske, därest detta utan olägenhet kan ske samt jordbruket ej genom tilldelad strandrätt tillgodosetts i berörda avseende. Jordbrukets innehavare tillförsäkras lämpligt tillträde till strand för berörda rätts utövande. Ej må husbehovsfiske utövas till skada för åtgärder, som av ägaren till huvudfastigheten vidtagits till fiskets förbättrande.

10 §.

Rätt till skogsfång, mulbete och fiske, vilken enligt 7 § 2 och 3 mom., 8 § andra stycket samt 9 § andra stycket förbehållits jordbruk på annans mark,

skall utan särskild inteckning såsom servitut vila på den senare marken. Anteckning härom skall beträffande både den härskande och tjänande fastigheten ske uti de vid underrätten i orten förda lagfarts- och inteckningsprotokoll samt fastighetsböcker. Ej må sådan servitutsrätt genom avtal upphävas utan Konungens på grund av särskilda förhållanden meddelade tillstånd.

Det åligger jordkommissionen att hos rätten för vederbörlig anteckning göra anmälan om dylikt servituts tillkomst och upphörande.

11 §.

Ifrågakommer utbrytning av flera närliggande jordbruk, bör den till husbehovsskog avsedda marken eller väsentlig del därav avsättas till en för jordbruken gemensam skogsallmänning, där så lämpligen kan ske. Sådan allmänning förvaltas i den ordning, som varder särskilt stadgad.

12 §.

I de trakter av landet, där jordbruket enligt lag ansetts behöva icke blott husbehovsskog utan även stödskog, må, där för jordbruket behovet av husbehovsskog tilldelas i form av markområde, jämväl nödigt stödskogsområde utbrytas.

Dylika stödskogsområden förbliva i statens ägo och avsättas, på sätt särskilt varder stadgat, till stöd främst för mindre jordbruk, men kunna ock bilda kärnan till sockenallmänningar till förmån för sådana jordbruk, som sakna tillräckligt med skog eller bete.

13 §.

1. Skyldighet att enligt denna lag avstå skogsmark eller tåla servitutsrätt skall, med det undantag som i 2 mom. sägs, ej föreligga, i den mån huvudfastigheten därigenom skulle lida synnerligt intrång i skötseln av sitt skogsbruk eller i jordbruk, som bibehållits å huvudfastigheten.

2. Inägojord, odlingsmark eller skogsmark får ej heller tagas i anspråk, där den erfordras till tomt eller upplagsplats eller till stenbrott, grus-, ler- eller torvtag, utbyggnad av vattenfall, fiske eller till annan dylik lägenhet eller ock kan anses behöfelig för industriell anläggning, som finnes å den fastighet, vartill jorden hör, eller i dess omedelbara grannskap.

14 §.

Konungen äger i mån av behov och efter olika orters förhållanden meddela särskilda föreskrifter rörande dels omfattningen av den inägojord, som jämlikt 8 § bör tilläggas jordbruket, dels de tilldelningar av skog, bete eller fiske, som jämlikt 7—9 §§ kunna ifrågakomma, och dels den enligt 12 § medgivna utbrytningen av stödskog.

Om jordbrukets utbrytning.

15 §.

Erforderliga åtgärder för jordbruks avlösning enligt denna lag handhas av statsorganisationen för sociala jordfrågor.

Konungen äger med iakttagande av denna lag meddela omedelbara föreskrifter om avlösning av jordbruk, där sådant lämpligen kan ske.

16 §.

Jordkommissionen skall för länet upprätta en förteckning över samtliga jordbruk, som enligt 2 och 3 §§ synas kunna bliva föremål för avlösning enligt denna lag. Förteckning fullständig, i mån av felande upplysningar genom kommissionens fullföljda undersökningar eller jordkommittéernas och allmänhetens medverkan inkomma. Centralstyrelsen äger fastställa formulär för sådana förteckningar, i vilka ock skola antecknas de åtgärder, som för jordbrukets avlösning blivit vidtagna.

Hos jordkommissionen skall ock för jordkommittéerna och allmänheten vara tillgänglig en publikation, innefattande denna lag samt lagen om en statsorganisation för sociala jordfrågor. Det åligger centralstyrelsen att låta trycka en sådan publikation i tillräcklig upplaga att tillställas jordkommissionerna.

17 §.

1. Vederbörande arrendator eller annan, som jämlikt 52 § äger företrädesrätt till avlöst arrendejordbruk, må hos jordkommissionen påkalla åtgärd för arrendejordbrukets avlösning enligt denna lag.

Jordkommissionen åligger ock att snarast möjligt i mån av inkomna upplysningar om sådana jordbruk, som i denna lag avses, låta skriftligen efterhöra, huruvida innehavaren av arrendejordbruk eller annan vederbörande önskar tillämpning av denna lag. Därvid bör tillika överlämnas ett exemplar av den i 16 § omnämnda publikationen samt ett av centralstyrelsen fastställt cirkulär med sammanfattande och eljest vägledande upplysningar. Uttryckligt skriftligt besked skall ock givas, att rätt till avlösning står för framtiden öppen, för den händelse arrendatorn föredrar att tills vidare fortfarande innehava jordbruket på arrende.

2. För avlösning av jordbruk, som i 3 § avses, tillkommer det jordkommissionen att taga initiativ. Jordkommittén och en var må ock hos kommissionen väcka fråga om sådan avlösning.

3. Jordägare må ock påfordra arrendejordbruks avlösning vid utgången av arrendetid efter förloppet av femton år, från det denna lag trätt i kraft. Ansökan därom ingives till jordkommissionen minst ett år före arrendetidens utgång.

Kommissionen förelägger därefter den, som enligt 52 § äger företrädesrätt till avlöst arrendejordbruk, skälig tid, inom vilken han äger avgiva förklaring, huruvida han önskar övertaga jordbruket efter dess avlösning. Avstår han från berörda rätt, har han förlorat optionsrätt till förlängt arrende, och är jordägaren berättigad att vid arrendetidens utgång med arrende- eller äganderätt överlåta jordbruket till annan. Önskar den tillfrågade övertaga jordbruket, förfares med dess avlösning i övrigt, på sätt i denna lag stadgas.

18 §.

Är fråga om arrendejordbruks avlösning väckt, skall jordkommissionen i samförstånd med arrendatorn söka genom underhandling med jordägaren åvägabringa frivilligt avtal om jordbrukets avstående i överensstämmelse med denna lags föreskrifter.

Kommissionen uppgör därvid, så vitt möjligt efter samråd med arrendatorn och jordägaren, ett förslag, hur enligt kommissionens uppfattning

jordbruket lagligen och lämpligen bör utbrytas samt huruvida och till vilket belopp lösen bör erläggas för det, som skall avstås. Förslaget skall i mån av behov grundas på sakkunnig besiktning å själva marken samt undersökning av dess verkliga beskaffenhet och ej allenast på kartor och skifteshandlingar.

Träffas frivillig överenskommelse, varder jordbrukets område på kommissionens föranstaltande utbrutet genom laga lantmäteriförrättning. Vad i 32 och 33 §§ stadgas, länder härvid till efterrättelse.

Om jordlösen vid tvångsavlösning.

19 §.

Lösen för jordbruk, som tvångsavlöses, bestämmes efter det värde, var till uti orten jordbruk av ifrågavarande läge och beskaffenhet kan anses böra skäligen uppskattas med iakttagande dock tillika av de i 20—22 §§ givna föreskrifter. Till ledning för bestämmandet av berörda värde skall tjäna huvudfastighetens taxeringsvärde.

Någon förhöjning av beloppet må ej äga rum på grund av den konjunktur, som tillkommit på platsen genom statens ifrågavarande verksamhet. Ej heller må så ske av hänsyn därtill, att en viss äga förmenas såsom utbruten böra betinga högre lösen än som svarar mot dess storlek och beskaffenhet i förhållande till huvudfastighetens hela taxeringsvärde.

20 §.

1. Odlingar eller andra jordförbättringar, som av den arrendator och hans hustru, som innehar arrendejordbruk vid tiden för dess avlösning, eller av deras förfäder eller eljest av föregående nyttjanderättshavare, vars rätt övergått å sagda arrendator eller hans hustru, veterligen eller uppenbarligen verkstälts utöver vad enligt avtal ålegat dem och för vilka veterligen jordägaren ej lämnat gottgörelse, skola avstås utan ersättning. Lag samma vare beträffande åbyggnader, som uppförts på sätt nu sagts.

2. Odlingar eller andra jordförbättringar ävensom åbyggnader, vilka, på sätt i 1 mom. sägs, tillkommit genom äldre nyttjanderättshavare, vilkens rätt ej övergått å den arrendator och hans hustru, som önskar avlösa jordbruket, skola ock avstås till staten utan lösen.

I sådan händelse blir den, som skall övertaga jordbruket, dock skyldig att till staten utgiva skälig ersättning för värdet av vad han sålunda övertagit. Dylik gottgörelse tillhandahålles de rättsägare, som inom tio år från det denna lag vunnit laga kraft, med sannolika skäl visa sig hava utöver vad enligt avtal ålegat dem och utan erhållen gottgörelse uppfört byggnaderna eller verkställt jordförbättringen. Anmäler sig ej inom sagda tid sådan rättsägare eller någon dennes rättsinnehavare, användes beloppet för nybyggens anskaffande åt obemedlade.

3. Har byggnad eller odling eller annan jordförbättring tillkommit genom samverkan mellan jordägaren och arrendatorn, skall en skälig beräknad ersättning lämnas allenast för jordägarens bidrag, såvitt detta avsett nybyggnad eller större reparation eller ett avsevärt främjande av jordförbättringen.

21 §.

1. Odlingsbar mark ersättes efter det värde, som bör äsättas den utan hänsyn till det särskilda värde, vartill markens brukbarhet för odling kan uppskattas.

2. Växande skog, som enligt 7 § åtföljer jorden, ersättes med dess värde å rot efter den uppskattning, som för dylikt värde i orten i allmänhet gäller. Har jordägaren i sin självdeklaration för beskattning upptagit värdet å fastighetens skog på rot till lägre belopp, vare det senare gällande.

Ersättningen för rätt till skogsfång enligt 7 § skall utgå antingen genom en årlig avgift motsvarande skogsfångets årliga medelvärde eller ock med ett kapitalbelopp, beräknat till tjugu gånger värdet av nämnda årliga avgift, allt efter vad som befinnes lämpligast.

3. Åro föranstaltningar vidtagna av jordägaren i uppenbart syfte att undgå eller försvåra jords eller servitutsrätts avstående enligt denna lag, skola dessa ej föranleda förhöjning av den jordägaren tillkommande ersättning.

4. Mark, som är att räkna såsom impediment och ej kan ifrågakomma till odling, skogsbörd eller industriellt utnyttjande, äsättes ej något värde.

22 §.

1. Är fråga om jord, som blivit av kronan genom avvitrting eller stor-skifte donerad till landets uppodling och bebyggande eller av kronan givits till industriens eller bergsbrukets understöd, skall utan lösen avstås den odlade jorden jämte åbyggnader, som väsentligen funnits å fastigheten vid den tid, då fastigheten för skogsbruksändamål övergått från enskild jordbrukare eller från staten till bolag, ekonomisk förening eller enskild person, som i 2 § 1 mom. andra stycket sägs.

Vad efter nämnda tid av jordägaren nedlagts i jordförbättring eller i nybyggnad eller väsentlig ombyggnad av åbyggnaderna ersättes efter de i 19—21 §§ stadgade grunder.

Befinnas åter odlingar, som förefunnits vid förenämnda tidpunkt, hava därefter genom jordägarens förvällande vanhävdats eller helt övergivits, skall jordägaren förbindas utgiva ett skadestånd för deras iståndsättande i ett efter ortens förhållanden välodlat skick, vilket belopp går i avräkning för jordbrukets avträdande. Till sådan vanhävd är ej att hänföra nedläggande av jordbruk å äga, som till sin naturliga beskaffenhet är så dålig, att jordbrukets nedläggande därå måste anses fördelaktigt för en till fastighetens jordbruk för sin utkomst hänvisad åbo.

Vad ovan sagts äger ock tillämpning å torp och annan dylik jordbrukslägenhet, som må avlösas samt är belägen å fastighet av ifrågavarande slag.

2. Har jordbruket å donationsjord, som i 1 mom. sägs, vid där nämnd tidpunkt åtnjutit skogsfång till husbehov, skall ersättning ej heller utgå för vad enligt 7 § i sådant avseende tilldelas jordbruket annat än för den tillökning i skogsfång, som må därvid hava ägt rum.

3. Tjänar sådan donationsjord, som i 1 mom. omförmäles och innehaves av där angiven ägare, ej numera det avsedda ändamålet eller innehaves den utan kronans medgivande eljest ej under villkor, som fästs vid densamma, skall i den lösen för skogsmark och servitutsrättigheter, som enligt denna lag bestämmes, ett avdrag av 25 procent äga rum. Vid värde-

sättning å mark, som ovan sägs, må även fästas skäligt avseende å de utgifter ägaren i verkligheten fått vidkännas för densammas förvärv och utnyttjande, och må lösen ej överskrida dessa utgifter, därest ej synnerliga skäl tala därför.

4. Vad ovan stadgats, skall anses äga tillämpning, beträffande donationerna till jordbruket, på jordbruket uti de fem norrländska länen, de tre nordligaste fögderierna jämte Svärdsjö och Envikens socknar i Kopparbergs län samt, i fråga om donationerna till industrien och bergsbruket, på rekognitionsskogar och därav uppkomna hemman samt till bergsbrukets understöd anslagna skogar, därest ej av ägaren göres sannolikt, att jordbruk, som skall avstås, ej är av ovan sagd beskaffenhet.

5. Konungen må, när särskilda omständigheter därtill föranleda, kunna för visst fall medgiva lindring eller frikallelse från föreskrifterna i 1 och 2 mom.

23 §.

Lider annan än jordens ägare intrång genom tvångsavlösningen, skall ersättning utgivas. Skadan bestämmes till det belopp, vartill förlusten skäligen må skattas. Är skadan av varaktig beskaffenhet bestämmes ersättningen till visst belopp en gång för alla och utgår med tjugu gånger det belopp, vartill den årliga förlusten värderas.

Har jordägaren avtalat om nyttjanderätt till området eller del därav i uppenbart syfte att undgå eller försvåra jords eller servitutsrätts avstående enligt denna lag, skall ersättning ej utgå annat än för det fall, att den, till vilken nyttjanderätten upplåtits, å sin sida får anses hava varit i god tro. I nämnda händelse skall jordägaren i sista hand svara för ersättningen.

Om förfarandet vid tvångsavlösning.

24—42 §§.

(Lika lydande som 27—45 §§ i bilagan till motionen nr 164).

43 §.

Vill sökande, på vilkens begäran förfarande för avlösning av jordbruk inletts, frångå sin ansökan, är han därtill berättigad, före det jordkommissionens förundersökning ägt rum.

Efter förundersökningen skall han delgivas resultatet samt, därest han vill bibehållas vid sitt anspråk, vara skyldig underteckna en förbindelse att övertaga jordbruket på de huvudsakliga villkor, som framgått ur undersökningen. Har genom avlösningsnämndens beslut eller i följd av klagan över detsamma föreskrivits ändringar till avsevärd nackdel för sökanden, är denne ock berättigad frånträda sitt anspråk. I annan händelse är sökanden bunden vid sin förbindelse, där ej jordkommissionen av särskilda skäl finner anledning befria honom därifrån.

Om osjälvständigt jordbruks avlösning genom enskilt avtal.

44 §.

Har jordbruk, som i 2 eller 3 § sägs, blivit av jordägaren utbrutet genom ägostyckning eller jordavsöndring och med äganderätt avyttrat, är sådant avtal gällande allenast under förutsättning, att det, såvitt möjligt fyller de krav i avseende å tilldelning av mark och servitutsrätt, som i denna lag uppställas. Sådant avtal skall därför underställas jordkommissionen för prövning.

45 §.

Är jordbruk, som i 2 eller 3 § avses, utbrutet genom ägostyckning utan förändring i äganderätten, skall jämväl sådan ägostyckning underställas jordkommissionen för prövning, att den utbrutna fastigheten, så vitt möjligt, erhållit tilldelning av jord och servitutsrätt enligt denna lag. Sker överlåtelse av äganderätten utan kommissionens godkännande av ägostyckningen, är överlåtelsen ogiltig.

46 §.

Vad i 44 och 45 §§ stadgas, gäller ej stödskog. Omfattar upplåtelsen ej så stort område, att tillräcklig stödskog kan anses ingå däri, företager jordkommissionen ändock, där så kan ske och utbrytningen i övrigt godtages, tillika avlösning av ett stödskogsområde och förfarar därmed, på sätt i 10 § sägs.

Om självständigt jordbruks befrielse från inteckning vid frivillig avlösning av jordbruket.

47 §.

Besväras den egendom, varifrån jordbruk enligt 18 eller 44 §§ frivilligt utbrytas, av sökt eller beviljad inteckning för fordran eller för rätt till avkomst eller annan förmån eller kan egendomen enligt 11 kap. 2 § jordabalken i ägarens hand häfta för fordran eller annan rätt, som nyss är sagd, skall jämväl tagas under omprövning, huruvida åtgärder böra genom jordkommissionens försorg vidtagas för det utbrutna jordbrukets befriande från betalningsansvar för dylik gäld eller från rätt till avkomst eller annan förmån, därest utbrutna jordbrukets innehavare sådant önskar och skriftligen ikläder sig ansvar för de på honom belöpande omkostnaderna därför.

48 §.

Kan denna sak ej ordnas på frivillighetens väg, skall avlösningsförrättning hållas och med löseskillingen förfaras, såsom om avlösning enligt denna lag stadgas.

Vid nämnda förrättning prövas dock allenast, huruvida den köpeskillning, som avtalats, blivit till förfång för inteckningshavare bestämd till lägre belopp än med iakttagande av denna lags bestämmelser bort ske. Finner avlösningsnämnden så vara förhållandet, äger nämnden föreskriva en förhöjd lösen utöver den avtalade köpeskillingen intill högst det belopp, som

enligt denna lag kan utgå, i den mån detta för iakttagande av inteckningshavares rätt kan befinnas erforderligt och av dem vid förrättningen påkallas. Över nämndens beslut må klagan ej föras.

Vill det nya jordbrukets innehavare ej godkänna nämndens beslut om förhöjd köpeskilling, varder frågan om det avlösta jordbrukets befrielse från ansvar för gäld eller rätt till avkomst eller annan förmån förfallen, och skall han, i det fall, som i 44 § sägs, vidkännas kostnaden för förrättningen.

Om avlost jordbruks överlåtelse.

49 §.

Jordbruk, som avlösts enligt denna lag, blir statens egendom (kronojord). Det överlåtes av staten på arrende eller till fritt förfogande i den ordning nedan sägs.

50 §.

Omedelbart efter avslutandet av jordbruks avlösning bestämmes av jordkommissionen det värde, efter vilket lega för arrende eller köpeskilling för överlåtelse till fritt förfogande skola utgå. Detta värde skall utgöra sammanlagda beloppet av dels den lösen, som av staten erlagts för jorden jämte servitutsrätter och åbyggnader, och dels, för de fall som i 3 § avses, utgifterna för åbyggnaders uppförande genom statens försorg eller, i den mån dessa uppföras av jordbrukaren, de till honom av staten för ändamålet tillhandahållna lånemedel.

51 §.

Åbyggnader samt odling och annan jordförbättring, som enligt 20 § 2 mom. avstås utan lösen, åsättes vid värdering jämlikt 51 § fullt värde med ledning av bestämmelserna i övrigt om jordlösen vid tvångsavlösning. Mark och servitutsrätt, varför jämlikt 22 § 2 mom. skall beräknas ett avdrag av 25 procent å lösenbeloppet, åsättas vid sagda värdering nämnda belopp såsom värde utan berörda avdrag.

Den del av lega eller köpeskilling, som i följd härav utgår utan att ersättning därför av staten lämnats jordägaren, skall avsättas som bidrag till jordbruks anskaffande åt obemedlade.

52 §.

Företrädesrätt till upplåtelse av frilöst arrendejordbruk, tillkommer arrendator och dennes hustru, som medgivit eller begärt avlösningen, samt vid dessas frånfälle deras bröstarvingar. Äro flera arvingar lika berättigade, äga de överenskomma om vem, som skall övertaga jordbruket.

Jordbruket kan ock överlåtas till två eller flera personer för sambruk.

53 §.

Försäljer jordägare efter det denna lag trätt i kraft jordbruk, som i denna lag avses, under pågående arrendetid skall detta ej inverka på den lösningsrätt, som ovan i 52 § omförmäles.

54 §.

Den, som, enligt vad ovan stadgats, är behörig att övertaga det avlösta jordbruket, erhåller upplåtelse av staten med fri förfoganderätt i den form, som om överlåtelse av kronojord för jordbruksändamål är stadgad.

55 §.

Jordbrukets överlåtelse med fritt förfogande medför ej rätt för ägaren att själv bruka eller till annan överlåta fastigheten för annat ändamål än det, som avsetts med dess bildande, nämligen idkande av jordbruk. Detta förbehåll i äganderätten är oförytterligt. Om den rätt, med vilken dylik jordbruksfastighet innehaves, skall på jordkommissionens anmälan anteckning ske i fastighetsregistret samt de vid rätten förda lagfartsprotokoll och lagfartsböcker.

Brukas eller överlåtes fastighet i strid mot vad sålunda stadgats, skall fastighetens innehavare anses såsom sådan obehörig ägare till densamma, varom förmäles i lagen angående rätt att förvärva och besitta fast egendom, samt förty kunna avhändas fastigheten i den ordning, som i nämnda lag föreskrives.

Från vad sålunda stadgats kan Konungen, när särskilda skäl därför föreligga, meddela befrielse.

56 §.

Den, som enligt denna lag är behörig övertaga avlöst arrendejordbruk, må kunna, i den mån han saknar tillräckliga egna medel för erläggande av lösen för jordbruket och, därest han själv ej varit arrendator på platsen, för anskaffande av erforderliga inventarier, få bristen i sina omkostnader utfylld genom statslån med lång amorteringstid och i möjligaste mån låg ränta.

Är ej uppenbart eller känt, att sökanden saknar tillräckliga egna medel, må honom kunna avfordras skriftlig försäkran på heder och samvete, att eller i vad mån han saknar dylika medel.

Om villkoren för lånet och sättet för dess utbetalande är särskilt stadgat. Det åligger jordkommissionen att skyndsamt ordna lånet för jordbrukaren.

57 §.

Om upplåtelse av sådant avlöst jordbruk, som i 3 § sägs, skall i tillämpliga och erforderliga delar gälla vad i lagen om statsåtgärder för bildande av nya jordbruk stadgats om behörighet att erhålla bistånd, om ekonomiskt understöd och om nybygges överlåtelse.

Om förbättring av ofullständiga jordbruk.

58 §.

Är jordbruk, som avses i denna lag, redan före lagens trädande i kraft utbrutet och avyttrat och har därvid jordbruket till uppenbart men för detsamma ej tillgodosetts med jord eller servitutsrätt på sätt i denna lag stadgats, må vad sålunda felas kunna helt eller delvis fränskiljas den fastighet, varifrån jordbruket utbrutits samt tilläggas det senare.

Vad sålunda stadgas gälle ock för det fall, att jordbruket utbrutits genom ägostyckning utan att sedermera överlåtas till annan ägare.

59 §.

Även i andra fall än i 58 § sägs kan ofullständigt jordbruk med minst två, högst tio hektar åkerjord på enahanda sätt förbättras med mark eller servitutsrätt från annan fastighet, oavsett om jordbruket ursprungligen utbrutits från den senare eller icke.

En sådan förbättring kan dock äga rum allenast, då behovet är uppenbart samt något synnerligt men ifråga om jordbrukets drift och skogens vård ej skulle tillskyndas den fastighet, som skall avstå mark eller servitutsrätt.

Äges den fastighet, som skall avstå mark och servitutsrätt, av annan än bolag, ekonomisk förening eller sådan enskild person, som i 2 § 1 mom. andra stycket sägs, må avlösning ej äga rum, med mindre fastigheten innehåller mer än sjuttiofem hektar åker eller etthundrafemtio hektar skogsmark.

60 §.

Har jord eller servitutsrätt avståtts enligt 58 eller 59 § skall, där hinder därför enligt 61 § ej möter, jorden samt den utstyckade hemmanslotten eller avsöndrade lägenheten sammanläggas till en fastighet.

Vid avlösningförrättning skall för ändamålet, i händelse den ofullständiga fastigheten är satt i mantal, den förbättrade nya fastighetens mantal uträknas. Sedan efter vederbörlig fördelning den genom ägostyckning avträdde jordens mantal särskilt beräknats eller, där jorden genom avsöndring utskilts, även denna äsatts visst mantal i förhållande till den ofullständiga fastighetens mantal, bestämmas den nya egendomens mantal genom sammanräkning av det på egendomens särskilda delar belöpande mantal.

Är det jordbruk, som skall förbättras, ursprungligen tillkommet genom jordavsöndring, bör den tillagda jorden helst utbrytas likaledes genom jordavsöndring. Kan detta ej ske må vid sammanläggningen den nya egendomen i sin helhet äsättas det mantal som anses belöpa på den jord, varmed det avsöndrade jordbruket skall förbättras.

Tillhöra de olika ägor, som skola sammanläggas, skilda hemman, skall den nya fastigheten allenast betecknas såsom innefattande de ifrågavarande delarna av de olika hemmanen.

61 §.

Medgivande till sammanläggning av de i 60 § omförmälda fastigheter sökes av jordkommissionen hos underrätten i orten. Dylikt medgivande må ej lämnas, utan att en och samme ägare vunnit lagfart å de olika områdena.

Har i lagfartsprotokollet antecknats, att klander blivit instämt å fång till område, som skall förbättras, eller finnes rätten därtill eljest tvistig, eller är sådant område utmätt eller beslut meddelat om dess försäljning i den ordning, som om utmätt fast egendom är stadgad, skall ansökningen avslås.

Är inteckning beviljad i den ursprungliga hemmanslotten eller avsöndrade lägenheten, vare inteckningen gällande jämväl i det tillagda området.

Om ansökning, som ovan sägs, så ock om rättens beslut däröver skall anteckningen göras i lagfartsprotokollet. Skall inteckning på sätt nyss

är sagt gälla jämväl i annat område än det, vari den beviljats, göra rätten anteckning därom i inteckningsprotokollet. Då rätten bifallit ansökning, kungör rätten ofördröjligen beslutet för länsstyrelsen.

62 §.

I övrigt gäller rörande tillämpningen av 58 och 59 §§ uti tillämpliga delar, vad i denna lag stadgas om avlösning av osjälvständiga jordbruk.

Särskilda bestämmelser.

63 §.

För egnahemsanläggningar, industriella anläggningar eller annat dylikt ändamål må vid verkligt behov jordbruksfastighet styckas annorledes än i denna lag sägs, därest på grund av särskilda förhållanden annat utrymme ej står till buds.

64 §.

Tillhöra två eller flera vid ägostyckning bildade hemmanslotter samma ägare, skola de vid bedömande av dennes skyldighet att enligt denna lag avstå jord anses såsom en fastighet. Lag samma vare i fråga om hemman och därifrån avsondrad lägenhet, vilka hava gemensam ägare.

Vad sålunda stadgats gäller ock för den händelse en fastighetsägare kan gent emot annan anses stå i bulvanförhållande, på sätt i 20 § av lagen med bestämmelser angående rätt att förvärva och besitta fast egendom sägs.

65 §.

Sedan ägaren till den jord, vars avstående ifrågasättes, delgivits därom framställt yrkande, må frågans fullföljande ej förhindras därav, att jorden övergår till annan ägare eller utarrenderas.

66 §.

Jordägaren må ej vägra tillträde till sin egendom för undersökningar med anledning av denna lag. Skada å åker, äng, skog eller växande gröda må dock ej förövas. Kan den ej undvikas, skall ersättning lämnas.

67 §.

Organisationsutgifterna för statens verksamhet enligt denna lag bestridas av staten.

68 §.

Avtal om, att denna lag eller någon av dess bestämmelser ej skall gälla, är utan verkan.

69 §.

Erforderliga föreskrifter i övrigt, utöver vad denna lag innehåller, meddelas av Konungen.

Provisoriska stadganden.

70 §.

Till enskild mark enligt denna lag räknas även fideikommiss i jordegendom. Intill dess frågan om upphävande av dylik egendoms fideikommissnatur blivit slutligen avgjord, skall av den genom frivilliga avtal eller tvångsavlösning bestämda löseskillingen för jordbruksområden, som utbrutits från fideikommiss, tjugu procent avsättas och av staten förvaltas för att efter nämnda avgörande eventuellt användas till statsförvärf av jord för bildande av nya jordbruk. Vad sålunda stadgats gäller ock utbrytning av tomtmark.

71 §.

Denna lag äger tillsvidare ej tillämpning

1) å kommuns fastighet, allmänning inbegripet, och ej heller å fastighet, tillhörig köping, municipalsamhälle eller stiftelse,

2) å stads område eller å område, varå byggnadsstadgan för rikets städer gäller.

Denna lag, som gäller även bestående rättsförhållanden oavsett tidpunkten för dess uppkomst, träder i kraft den

Genom lagen upphäves lagen den 25 juni 1909 om inskränkning i rätten att erhålla ägostyckning samt vad i 20 § 1 mom. i lagen den 27 juni 1896 om hemmansklyvning, ägostyckning och jordavsöndring stadgas särskilt där- om; att inom Värmlands, Kopparbergs, Gävleborgs, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län ej må avsöndras inägojord till den omfattning, att hemmanets jordbruk därigenom märkligen försvagas.

